

NOVI MEDIJI I RAZVIJANJE VRIJEDNOSTI MLADIH

Milan Matijević
Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
milan.matijevic@ufzg.hr

Sažetak - Osnovne ljudske vrijednosti (ili vrednote) uče se u školi i izvan škole. Teško je procijeniti tko ili što utječe više na razvijanje osnovnih vrijednosti – boravak u školi, odgoj (vaspitanje) u porodici (obitelji) ili razni oblici prirodnog, informalnog učenja uz pomoć novih medija. Djeca borave u školi, na nastavi, oko 180 dana godišnje, a više vremena od toga provode izvan školske zgrade, na raznim mjestima i u različitim socijalnim okruženjima. Svaka odrasla osoba je do svoje punoljetnosti više vremena bila izložena utjecajima različitih novih digitalnih medija negoli utjecajima školske nastave. Maturanti srednje škole su na nastavi proveli oko 11000 nastavnih časova, a do kraja toga školovanja su, nije teško procijeniti, bili izloženi utjecaju novih medija najmanje toliko. Komunikacija uz pomoć tih medija (*internet, face book, forumi, satelitska televizija, sve mogućnosti mobilnih telefona*) često je mnogo atraktivnija od događanja u školi. Djelovanje tih medija je snažna konkurencija školskim pedagoškim nastojanjima, tako da možemo govoriti o svojevrsnoj alternativnoj digitalnoj školi u svakom stanu današnje djece i mladih.

Ključne riječi: novi mediji, internet, mobilni telefon, satelitska televizija, video igre, računarske igre, osnovne ljudske vrijednosti

Uvod

Na BH web portalu Inicijativa za pravično obrazovanje (preuzeto 10.03.2011.) nalaze se rezultati jednog istraživanja iz kojeg se zaključuje: „Analize udžbenika iz nacionalne grupe predmeta, kao i podaci iz škola o ponašanju pojedinih nastavnika, pokazuju da se u dijelu škola, dakle i kroz obrazovni ciklus, provodi politika nacionalne homogenizacije i razdvajanja, te politika konflikta. 63% učenika smatra da nastavni planovi i programi te udžbenici ne pripremaju mlade osobe za život u društvu zasnovanom na principima participativne demokracije i vladavine zakona. .... Trećina ispitanika smatra da količina znanja koja se u školi dobiva o drugima nije dovoljna, a 22% svih učenika ističe da se u školi drugi narodi uglavnom predstavljaju u negativnom kontekstu. Većina anketiranih učenika ne podržava razdvajanje učenika i odvojeno pohađanje nastave unutar jedne škole: 65% njih smatra da bi učenici različitih nacionalnosti trebali ići u iste razrede i imati zajedničke sve predmete, a 23% da djeca različitih nacionalnosti treba da idu u iste razrede, ali da odvojeno uče predmete iz nacionalne grupe.“ Ako je sve tako kako piše onda je moguće predvidjeti dugoročno do čega takav odgoj i obrazovanje mogu dovesti. No, moguće je uz takve podatke i postaviti pitanja: Gdje je tu uloga obiteljskog odgoja? Gdje i kolika je tu uloga novih medija, posebno Interneta i s njim povezana *Face Book*, mobilnih telefona, kabela i satelitske televizije. Sva djeca koja su uključena u prethodno prikazani sistem uključena su i u globalne medijske mreže i više dana i sati godišnje provode pred raznim ekranima negoli u učionicama škola koje obilježavaju prethodno citirani podaci.

Osim toga, treba podsjetiti da su djeca i mladi izloženi utjecaju obiteljskog odgoja, koji je često po vrijednosnoj orijentaciji potpuno različit od onog koji zagovara ili nudi državn

škola. Dakle, naučno je zanimljivo postaviti pitanje: Kako je odrastati uz odgojne vrijednosti koje zagovaraju državna škola, obitelj (privatno) te razni mediji i medijske mreže u koje se djeca i mladi sve više uključuju ili izlažu njihovom utjecaju?

Pedagoški trijalizam i osnovne ljudske vrijednosti i potrebe

Ovdje pokušavamo naučno razmatrati vezu osnovnih ljudskih vrijednosti te zamišljenog trokuta u kojem odrastaju djeca i mladi (škola – obitelj (porodica) – novi mediji), s naglasnom na analizu mogućnosti koje na planu demokratizacije odgoja i školovanja te stvaranja uvjeta za upoznavanje osnovnih ljudskih vrijednosti (npr. sloboda, mir, nenasilje, tolerancija...) nude novi komunikacijski mediji. Djeca i mladi su u tom pedagoško-socijalnom trokutu izložena različitim sustavima vrijednosti čije je utjecaje teško kontrolirati i predvidjeti. No, za početak je važno upozoriti na taj svojevrsni *trijalizam* čije ćemo efekte gledati i proživljavati u idućim godinama i decenijama.

Slika 1: Pedagoški trokut i pedagoški trijalizam

U ovoj raspravi, zato, želimo dovesti u vezu pojmove novi mediji, osnovne ljudske potrebe i vrednote te pojmove škola i odgoj (vaspitanje).

U stručnoj literaturi mogu se pronaći različite liste na kojima se nabrajaju osnovne ljudske vrijednosti: istina, ljubav, mir, nenasilje, ispravno postupanje, sloboda. Sloboda se ističe kao osnovni ideal odgoja i ukupnog čovjekova življenja. Osnovne ljudske potrebe su objašnjavali i sustavno prikazivali mnogi naučnici, ali je najpoznatija ona koju je u svijet nauke postavio Abraham Maslow (1954 i više izdanja kasnije; vidi slika 2!): fiziološke potrebe, sigurnost, ljubav i pripadanje, poštovanje, samoaktualizacija.

Već na prvi pogled zapažamo da na Maslowljevoj hijerarhiji ljudskih potreba nalazimo (eksplicite ili implicate!) i neke od osnovnih ljudskih vrijednosti, npr. ljubav, mir, nenasilje i sloboda. To znači da se očekuje od škole i svih subjekata koji trebaju ili žele sistematski

utjecati na razvoj djece i mladih, stvaranje uvjeta u kojima će te ljudske vrijednosti biti obilježje svakodnevnog života i svakodnevne komunikacije, te u kojima će biti moguće razvijati, njegovati, učiti, usvajati te vrijednosti. Mnogo puta se u praksi pokazalo da mobilni telefoni i svi vidovi komuniciranja koje omogućuje Internet (npr. *Face Book*, *blog*, e-pošta, zatim sve komunikacijske mogućnosti modernih mobilnih telefona) znatno pridonose zadovoljavanju osnovnih ljudskih potreba, prije svega, onih koje su u vezi s onima koje su stavljene iznad fizioloških potreba (sigurnost, ljubav i pripadanje, poštovanje i samoaktualizacija). Pedagogija i pedagozi tu činjenicu ne mogu previdjeti i zanemariti, nego trebaju nastojati sustavno istraživati te, na temelju naučnih rezultata, regulirati i predviđati možebitna nova događanja i utjecaje.

Brojna filozofska i naučna literatura nabrojane pojmove s liste osnovnih ljudskih vrijednosti sadržajno određuje različito. Za ovu prigodu navedimo tek po jedno određenje nekih od tih pojmova, radi lakšeg razumijevanja teksta i konteksta razmatrane teme.

Pojam *mir* je izuzetno važan za svakodnevni suživot u multikulturalnim i multietničkim zajednicama kakve nalazimo u većini evropskih državnih zajednica. Taj izraz, u najopćenitijem smislu označava „skladan odnos među ljudima; beskonfliktno stanje kojemu se kao socijalnom i političkom idealu teži tijekom čitave ljudske povijesti, ali i stanje koje se u dosadašnjoj povijesti smjenjuje s nasuprotnim stanjem rata. Stoga se u političkom kontekstu mir i određuje kao stanje suprotno ratu, odnosno kao stanje u kojemu se u međunarodnim odnosima ne primjenjuje sila“ (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 322).

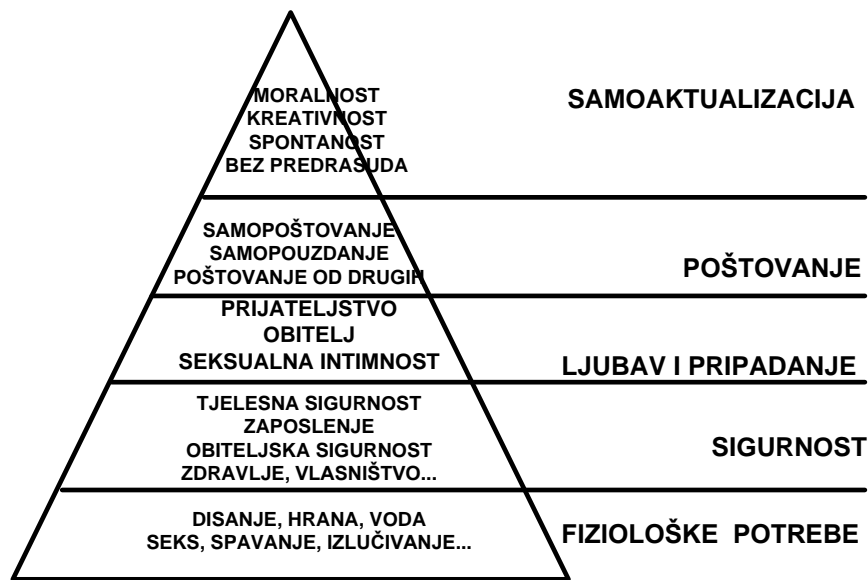
Nakon brojnih ratova koji su se događali na prostorima Europe, te koji se događaju u svakodnevnim odnosima pojedinaca i društvenih skupina, većini pripadnika društvene i državne zajednice je sve bliže opredjeljenje za nenasilno rješavanje svih nesporazuma i sukoba. Zato je u stručnim i političkim tekstovima u novije vrijeme izuzetno frekventan izraz i ljudska vrijednost *nenasilje* – (engl. *non-violence*) kojim se označava „metoda postizanja političkih ciljeva mirnim putem, najčešće masovnim prosvjedima, uključujući zborovanja, pisanje pisama, odbijanje izvršavanja neke aktivnosti, gladovanje i sl.“ (Spajić-Vrkaš, 2001, str. 354).

Ljubav je izuzetno frekventna riječ u brojnim naučnim, filozofskim i teološkim knjigama, od Biblije i Kurana do stručnih leksikona i rječnika. Ovdje podsjećamo tek na jedno od brojnih pokušaja za jasnije određenje toga pojma: „osjećaj iskrene privrženosti prema drugoj osobi ili osobama, bićima, stvarima i pojavama. ...Iako se čovjek rađa sa sposobnošću da voli i da bude voljen, davanje i primanje tog osjećaja se uči, mijenja i razvija tijekom cijeloga života, ovisno o kvaliteti odnosa s drugima, osobito onima koji su nam najbliži“ (Spajić-Vrkaš, str. 296).

Imanentno svojstvo čovjekova bića i njegova ukupnog življenja označava izraz *sloboda*. *To je* „ključni pojam kako filozofijskog, fundamentalnog ontologijskog i kršćanskog teologijskog određenja čovjeka, tako i kulturnog, socijalnog, političkog sustava vrijednosti zapadnoeuropske (a i drugih!) civilizacije. Filozofijski gledano, sloboda predstavlja bit čovjeka koji nije, poput životinje, determiniran prirodnom nužnošću, već sam oblikuje svoj opstanak te slobodnom praktičnom djelatnošću izgrađuje samoga sebe i svoj svijet. Sloboda

savjesti, sloboda izbora između dobra i zla, Boga i Sotone, također je temeljna kršćanska teologijska značajka čovjeka (Spajić- Vrkaš, 2001, str. 539). Sloboda treba obilježavati sve situacije u kojima se dijete ili čovjek nalazi od rođenja do smrti. U brojnim školskim i pedagoškim dokumentima taj izraz označava odgojni (vaspitni, pedagoški) ideal i cilj.

Znanstvenici koji slijede učenje Sri Sathya Sai Babe ističu važnost 3H (engl. *Heart, Head, Hands* - srce, glava i ruke: Jumsai, 2001). Srce simbolizira volju, glava želju (pamet), a ruke akciju. Ovo, naravno nije velika novost u kontekstu teorija odgoja (vaspitanja). Davno su na tu trijadu upozoravali Pestalozzi, Steiner i brojni drugi predstavnici pokreta i projekata reformne pedagogije.

Slika 2: Osnovne ljudske potrebe prema A. H. Maslowu (1954)

Istina, ljubav, mir, nenasilje, ispravno postupanje, kao dio liste osnovnih ljudskih vrijednosti mogu se tijesno povezati s tri najviše potrebe na hijerarhiji koju zagovara Maslow. Sloboda koju kao najvišu ljudsku vrednotu ističu brojni filozofi, pedagozi i psiholozi, je transparentna najvišoj razini ljudskih potreba prema teoriji Abrahama Maslowa!.

Gdje se u svemu tome mogu vidjeti uloge najnovijih medija, npr. interneta, *face booka*, mobilnog telefona, kablanske i satelitske televizije i svega onoga što ovi mediji unose u ljudsku u pedagošku komunikaciju?

Poznata psihologinja i pjesnikinja Vesna Krmpotić je napisala pet opsežnih knjiga koje su posvećene osnovnim ljudskim vrijednostima (istina, ljubav, mir, nenasilje, ispravno postupanje), smatra da vrlina mir i miroljubivost podrazumijeva čistoću srca, optimizam,

razumijevanje, uviđavnost, suosjećaj, usredotočenost, promišljenost, zahvalnost, umjerenost, skromnost, trpeljivost (tolerancija), samonadzor (samokontrola), samozataja, samodostatnost, samoprihvatanje, sampoštovanje, samopouzdanje, samosagledavanje, samozadovoljstvo, unutarnja tišina, spokoj u dobru te spokoj u zlu. To podrazumijeva da čovjeka mira obilježavaju sve spomenute vrline i vrednote (Krmpotić, 2000, str. 18).

U stručnim krugovima koji razmatraju ljudske resurse (engl. *human resources*) govori se o različitim generacijama ljudi, s obzirom na doba kada su rođeni i medijsko okruženje u kojem su odrastali. S tim u vezi spominju se generacije X, Y i Z. Pripadnici generacije X odrasli su u razdoblju deindustrijalizacije, ekonomske recesije i rasta nezaposlenosti, dakle prije više od trideset godina. Ljudi koji su rođeni između 1980. i 1995. godine nazivaju se generacijom Y. Smatra se da je to najobrazovanija generacija do sada, a njihova obilježja su marljivost, poduzetnost, originalnost, kreativnost i iskrenost te velika očekivanja (ambicioznost). Generacija koja se danas školuje i odrasta naziva se generacijom Z. Pripadnici te generacije su rođeni i odrastaju u potpuno digitaliziranom okruženju. Stručnjaci pokušavaju, na temelju naučnih saznanja, predvidjeti život ove generacije i najavljuju da bi to mogla biti generacija koja je do sada imala najbolje obrazovanje i koja bi već u osnovnoj školi mogla pokazivati osobine odraslih ljudi.

Zaključak

Saznanje da na usvajanje (upoznavanje i učenje) osnovnih ljudskih vrijednosti i zadovoljavanje osnovnih razvojnih potreba djece i mladih utječu faktori koji se nalaze u školi, u obitelji te pod utjecajem novih moćnih medija, nalaže pedagogima i učiteljima stalno proučavanje i naučno objašnjavanje tog trostrukog (trijalnog) utjecaja. Već su odrasle i školovane prve generacije Z. Očigledno je da pripadnici te generacije na ukupne međuljudske i svjetske odnose gledaju drugim očima. Tome svjedoče portali *Wikileaks* ili *Greenpeace*, *Amnesty International* i brojni drugi. Julian Paul Assange je utemeljio portal za širenje istine o svemu što se u svijetu događa, bez obzira na to koliko se to nekima ne sviđa. Djelovanje toga portala uzdrimalo je brojne svjetske vlade i političare prije nekoliko mjeseci. To pokazuje kolika je mogućnost utjecaja novih medija na formiranje javnog mnijenja, na širenje nekih ljudskih vrijednosti, ne samo na lokalnoj razini, nego na globalnoj svjetskoj razini.

Godinama volonterski aktivisti *Greenpeaca* (svjetski savez nevladinih ekoloških organizacija za zaštitu prirode od zagađivanja) i *Amnesty International* (svjetski pokret za zaštitu ljudskih prava) koriste sve nove medije (prije svega Internet) za efikasnije širenje novih ljudskih vrijednosti, prije svega onih koji se odnose na mir i ljubav, ljudska prava, istinu i slobodu.

U Hrvatskoj je pažnju javnosti izazvalo jedno nasilno ponašanje koje je uzrokovalo smrt jednog mladog čovjeka – maturanta. Premlaćeni mladić, Luka Ritz, postao je simbolom pokreta generacije Z u Zagrebu i Hrvatskoj. Brojni anonimni mladi ljudi su, koristeći nove medije (blog, Internet, mobilne telefone i sl.) pridonijeli da se pronađu izvršitelji nasilničkog ponašanja, zatim stvaranju klime za promicanje osnovnih ljudskih prava, mira, ljubavi, slobode te, na kraju, do utemeljenja jedne državne nagrade koju će Država dodjeljivati svake godine osobama koje se afirmiraju na njegovanju života i suživota utemeljenog na osnovnim (spomenutim i prikazanim) ljudskim vrijednostima.

Slanje putem MMS jedne slike iz Irana milioni ljudi su saznali istinu o represiji jednog državnog režima te do pokretanja brojnih akcija koje su nakon toga uslijedile od strane svjetskih organizacije za zaštitu ljudskih prava.

Početakom 2011. godine, jedan je mladić putem svojih komentara na *FaceBook* portalu pokrenuo val demonstracija u Hrvatskoj s ciljem upozorenja na problem neravnopravnosti, nezaposlenosti, nedostatka slobode za iskazivanje vlastitog mišljenja ili rješavanje osnovnih egzistencijalnih problema mladih i odraslih (jednakost šansi u području obrazovanja i zapošljavanja te zadovoljavanja drugih elementarnih ljudskih potreba).

Nije moguće nabrojati i predvidjeti sva događanja u političkom i javnom životu koje će pokrenuti ili temeljito izmijeniti novi mediji širenjem istine i zagovaranjem drugih načina komuniciranja u školi i svakodnevnom životu. Ovaj tekst je tek prigoda za upozoriti na pedagoške aspekte ove pojave i pružiti neke ideje za naučna istraživanja i naučna objašnjenja odgajanja (vaspitanja) u novom (multi)medijskom okruženju.

Literatura i Internet izvori:

Maslow, A.H. (1959), *New knowledge in human values*. New York: Harper.

Maslow, A. H. (1954), *Mitivation and personality*. New York: Harper.

Krmpotić, V. (2000), *Vrline mira*. Beograd: Publikum.

Steiner, Rudolf (1924): *Human Values in Education*. Anthroposophic Press 10 lectures, 17-24 July 1924, Arnheim, Holland. Great Barrington, MA : Anthroposophic Press, 2004

Spajić-Vrkaš, V., Kukoč, M. i Bašić, S. (2001), *Interdisciplinarni rječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO

Jumsai, A. O. (2001), EHV is 3HV (Heart, Head and Hands). They must all become one with each other. http://www.syan.org/Sum2001/article_3hv.html (10.03.2011.)

Univerzalne ljudske vrijednosti, učenje o drugom i drugačijem, život u multietničkom, demokratskom društvu: Inicijativa za pravično obrazovanje (10.03.2011.)
http://www.zapravicnoobrazovanje.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=7

Generacija kojoj pripadate određuje uspjeh u karijeri (12.03.2011.)

<http://www.24sata.hr/novac/generacija-kojoj-pripadate-odreuje-uspjeh-u-karijeri-52196>

Generacija Z: Budući stručnjaci za klimatske promjene i kirurzi za pamćenje (10.03.2011.)

<http://www.jutarnji.hr/generacija-z---buduci-strucnjaci-za-klimatske-promjene-i-kirurzi-za-pamcenje/763113/>

Global Overview of the Sathya Sai Education (03.03.2011.)

<http://issuu.com/saicouncilmalaysia/docs/saieducation>

Jumsai, A.O. (2001), *Methods of Teaching in Sathya Sai Schools* (dostupno: 03.03.2011.)

<http://www.sathyasaieducation.org/documents/MethodsofTeaching.pdf>